ԵՕԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ:

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը և պ. Ծատուրեանի խանութում

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ"

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

„ՄՇԱԿ"

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

1878 Թւից

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՎԻ ԱՄԵՆ ՕՐ, բացի տօն և տօներին հետևեալ օրերից:

Լրագրի ձեւը և պրօգրամման նոյն են մնալու: Մենք կը ստանանք ՍԵՓԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ: «ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը 10 րուբլ է, կէս տարվանը 6 րուբլ: Գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆ մէջ և պ. ԾԱՏՈՒՐԵԱՆՑԻ խանութում:

ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԱՄԱՐՆԵՐԸ կը ծախվեն 5 կոպէկով հատը:

Օտար քաղաքներից պէտք է դիմել հետևեալ հասցէով՝ ТИФЛИСЪ Редакція «Мшакъ».

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ինչ կը դառնայ Մասնաժողովը:—Ներքին տեսութիւն: Նամակ Խարկովից: Ներքին լուրեր:—Արտաքին տեսութիւն: Իտալիա: Նամակ Թիւրքիայից:—«Մշակի» հեռագիրներ:—Յայտարարութիւններ:—Տեղեկացոյց:—Բանասիրական: Այնտեղ և Այստեղ:

ԻՆՉ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԸ

Այժմ երբ լուր է տարածվել թէ շատերը հայ գաղթականներից, որոնք քանի մի ամիս առաջ գեներալ Տէր-Ղուկասովի բանակի հետ եկած էին Կովկասեան սահմանների այս կողմը, սկսում են կրկին վերադառնալ իրանց հայրենիքը, Թիւրքաց Հայաստանը,—ինքն իրան առաջարկվում է հարց՝ ինչ պէտք է արած մնացած փողերի հետ, որոնք գտնվում են Թիֆլիսի մասնաժողովի ձեռքում:

Մասնաժողովի վերջին հաշւից երեւում է որ մասնաժողովի ձեռքում այս րոպէիս կայ մօտ 17,000 րուբլ դրամագլուխ: Հարցնում ենք՝ ինչ պէտք է արած այդ փողի հետ, եթէ գաղթականները որոնց համար և հաւաքվել է այդ գումարը, բոլորն էլ կրկին կը գաղթեն Թիւրքիա:

Պարզ է որ գաղթականների մեր երկրից իրանց հայրենիքը վերադառնալուց յետոյ, մեր մասնաժողովը, որ հիմնվել է միմիայն այն նպատակով որ օգնութիւն հասցնէ այդ թշուառ գաղթականներին, պէտք է լուծվի, որովհետև գաղթականների հեռանալով Թիֆլիսի մասնաժողովի պաշտօնը վերջանում է: Ռուսաց պետութեան սահմաններից դուրս այդ մասնաժողովը իրաւունք չունի գործելու, որովհետև նա հիմնվել է միայն այն նպատակով որ օգնութիւն հասցնէ մեր սահմանները անցած գաղթական քրիստոնեաներին, այդ մտքով էլ խնդիրք է տուել կառավարութեանը և այդպէս էլ հաստատվել է կառավարութենից:

Ուրեմն գաղթականների հեռանալուն պէս Թիֆլիսի մասնաժողովը դադարում է գոյութիւն ունենալուց:

Բայց ի՞նչ պէտք է անի նա այն փողերի հետ որոնք կան նրա կասսայում:

Երկու ելք կայ: Կամ մեր մասնաժողովը պէտք է իր գործունէութիւնը վերջացնելուն պէս և իր բոլոր առձեռն ունեցած փողերն էլ բաժանի մնացած գաղթականներին, որոնք ճանապարհ են ընկնում դէպի իրանց հայրենիքը,—կամ եթէ այդ չէ կամենում անել, պէտք է աշխատի իւրանից կազմակերպել մի նոր մշտական մասնաժողով, մի նոր մշտական բարեգործական ընկերութիւն, այդ բանի համար ի հարկէ կառավարութենից առանձին թոյլտուութիւն խնդրելով: Այն ժամանակ մնացած փողերը պէտք է գործ դրվեն որպէս հիմնական դրամագլուխ նոր ընկերութեան: Մեր կարծիքով այդ վերջին ելքը նախադասելի է առաջինից: Մեզանում յայտնի է թէ որքան դժուար է գումարներ հաւաքել, իսկ այդ մասնաժողովը ունի արդէն մի յայտնի գումար, որ և կարող է գործ դրված լինել որպէս նոր ընկերութեան հիմնական դրամագլուխ:

Հարկաւոր է վերջապէս մտածել հիմնել մի բարեգործական ընկերութիւն, որ իրաւունք ունենայ օգնել թշուառ հայերին երկրագնտիս որ ծայրին և գտնվէին հայերը: Եթէ ոչ մենք բոլոր ժամանակ անհոգ ենք մնում և վերջը, երբ մի որ և է դժբաղդութիւն է

ԱՅՆՏԵՂ ԵՒ ԱՅՍՏԵՂ

(ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ)

—

XV.

Սալիմեանց աւարտեց իր ուսումը, վերջացրեց իր հարցաքննութիւնները: Այժմ նա մեզ պէս էլ ուսանող չէր, նա իրաւաբանութեան կանդիդատ էր, նա թողնում էր ուսանողական կեանքը, համալսարանը, և մի քանի օրից յետոյ գուցէ պէտք է մտնէր հասարակական կեանքը:

Մի երեկոյ, հէնց որ ազատվեցայ, օրական պարապմունքներիցս, վճռեցի գնալ նրա մօտ տեսութիւն, որ շնորհաւորեմ նրան: Մարութեանցի թաղման տխուր հանդիսից յետոյ, ես Սալիմեանցին չէի տեսել:

Մի քսան րոպէից յետոյ ես արդէն Տվերսկայա փողոցի վրա էի, իսկ կէս ժամից յետոյ ես բախում էի Սալիմեանցի սենեակի դուռը:

—Входите, լսվեց սենեակից ինձ լաւ ծանօթ ձայնը: Սալիմեանց տանն էր:

Բայց նա մենակ չէր: Հասարակ բայց մաքուր կերպով զարդարված սենեակի անկիւնում դրած մի լայն, կանաչ գոյնի դիվանի վրա կիսապառկած նստած էր մի կին: Դա Նատաշա էր, Սալիմեանցի սիրուհին, որին ես թէև առիթ չունէի յաճախ տեսնելու, բայց որին ես ճանաչում էի, ինչպէս ճանաչում էի ընկերներիս բոլոր սիրուհիններին:

—Շնորհաւորում եմ քեզ, ասացի ես մտնելով սենեակը և ձեռք մեկնելով Սալիմեանցին:

—Շնորհակալ եմ, պատասխանեց նա, իր սովորական մի տեսակ պաշտօնական ժպիտը երեսին և պինդ սեղմելով ձեռքս: Ես հէնց այս րոպէիս ուզումէի քեզ մօտ անցնել, հրաժարական առնեմ քեզանից, բայց դու ինքդ եկար. շատ ուրախ եմ: Վաղը ես արդէն ճանապարհ եմ ընկնում դէպի Թիֆլիս:

—Միթէ, այդպէս շուտ....Ցանկանում եմ քեզ բարի ճանապարհ և ամեն տեսակ աջողութիւններ կեանքիդ մէջ, ասեցի ես:

—Շնորհակալ եմ, շնորհակալ եմ, կրկնեց մի քանի անգամ Սալիմեանց, արուեստական ուրախութեամբ, քեզ էլ ցանկանում եմ շուտով աւարտես ուսումդ, աւելացրեց նա:

Այժմ ես նայեցի դիվանի վրա: Սենեակը մտնելուց յետոյ ես դեռ չէի բարևել Նատաշային: Նա նստած էր դեռ նոյն անշարժ դրութեան մէջ և կարծես բոլորովին ուշադրութիւն չէր էլ դարձնում մեզ վրա: Ինչպէս ասացի դիվանի վրա կիսապառկած, գլուխը բարձերի վերա դրած, նա կարծես մտածմունքների մէջն էր, ծածկելով իր աչքերը իր գեղեցիկ, ձիւնի պէս սպիտակ փոքրիկ ձեռքով, որի բարակ մատները զարդարված էին մի քանի մատանիներով:

Նատաշային առաջին անգամ տեսնողը երբ իմանում էր թէ դա հասարակ կար անող աղջիկ է տարակուսանքի մէջ էր ընկնում: Վերին աստիճանի կանոնաւոր և գեղեցիկ, բուն արիստոկրատական երեսի նուրբ գծագրութիւններ, բարձր հասակ, շնորհալի կազմուածք, փոքրիկ ձեռներ և ոտներ, այդ բոլորը, ասում եմ, Նատաշային առաջին անգամ տեսնողին, ակամայ տարակուսանքի մէջ էր գցում և նա ինքն իրան անպատճառ այդ անհամեստ բայց շատ բնական հարց էր առաջարկում «Երանի իմանայի, ով կարող էր լինել այդ աղջկայ հայրը, կամ մայրը....» Այո՛ այդ կինը չէր կարող լինել հասարակ ծագումից, նրա երակների մէջ կար անպատճառ արիստոկրատական արիւն:

—Բարև ձեզ Նատալիա Նիկոլաեվնա, ասացի ես մօտենալով Նատաշային:

Նա յանկարծ հեռացրեց իր ձեռքը իր աչքերից, և այնքան շնորհով ու չարժմունքով վերկացաւ դիվանից ինձ բարևելու համար, այնքան շնորհալի կերպով մեկնեց ինձ իր ձեռքը,—որ անկողմնապահ տեսնողը, եթէ այդ րոպէին պատահէր այդտեղ, կը կարծէր թէ սա սալօններում մեծացած և կրթված, բարձր հասարակութեանը պատկանող մի տիկին է, որ ընդունում է իր հիւրին իր բնակարանի մէջ:

Բայց ի հարկէ բաւական էր որ խեղճ աղջիկը բերանը բաց անէր և խօսէր, որ նրա հետ խօսակիցը համոզվէր թէ Նատաշան չը նայելով արտաքին տեսքի և ձևերի արիստոկրատական նրբութեանը, իր կրթութեամբ և զարգացմամբ մի շատ հասարակ, բոլորովին անգրագէտ կար անող աղջիկ էր:

Երբ նա հեռացրեց իր գեղեցիկ ձեռքը իր կապոյտ, յափշտակիչ աչքերից, ես նկատեցի թէ նրա աչքերը կարմրած էին: Երեւում էր որ նա իմ գալուց առաջ լաց է եղել, և այդ սենեակում երևի մի ընտանեկան սցէնա է պատահել....

—Այդ շատ լաւ է ձեր կողմից, Նատալիա Նիկոլաեվնա, սկսեցի ես, որ այդքան սիրում էք ձեր բարեկամին և լաց էք լինում երբ հրաժարական էք առնում նրանից: Նշանակում է թէ բարի սիրտ ունէք:

—Բայց շատ անգամ կնոջ լաց լինելը ոչ թէ բարի սիրտ է ցոյց տալիս, բայց յիմարութիւն, պատասխանեց Նատաշան, կրկին նստելով, և այս անգամ շատ համեստ և գրեթէ պաշտօնական դիրք ընդունելով դիվանի վրա:

—Ես ձեր խօսքերը լաւ չեմ հասկանում:

—Որովհետև տղամարդիկ չարժեն որ նրանց համար լաց լինենք:

—Բայց ոչ թէ ամենքը, կան և արժանաւորները:

—Բոլորդ էլ միմեանց նման էք....

Սալիմեանց ման էր գալիս մեծ քայլերով սենեակի մէջ: Երեւում էր որ այդ խօսակցութիւնը նրան անախորժ էր:

—Ասացէք, դուք ինչ կանէք ձեր սիրուհու հետ, երբ աւարտած կը լինէք ձեր ուսումը, յանկարծ դիմեց ինձ Նատաշան, ուղիղ իմ աչքերին նայելով, կարծես թէ ուզում էր հետազօտել, թափանցել իմ սիրտը, իմ զգացմունքները:

—Ես սիրուհի չունեմ:

—Սուտ էք ասում:

—Ես երբէք սուտ չեմ խօսում:

պատահում հայերին, այն ժամանակ միայն մտածում ենք նրանց հասցնելու օգնութեան մասին, հաւաքում ենք փողերը և կարճ միջոցում բոլոր հաւաքածն էլ կրկին ծախսում ենք։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԽԱՐԿՕՎԻՑ.

յունվ. 5

—

Տեղիս լրագիրները անցեալ դեկտեմբերի 17-ին յայտնեցին Խարկօվի հասարակութեան որ նոյն ամսոյ 19-ին բժիշկ պ. Աղեքսանդր Շլթեանցը կը պաշտպանէ համալսարանի № 1 լսարանում (аудиторія) իր դիսսերտացիան որ գրած է բժշկապետի (докторъ) աստիճան ստանալու նպատակաւ։ Այս բովանդակութեամբ յայտարարութիւններ տպված էին առանձին եւ և կպցրած էին համալսարանի մօտակայ ճանապարհների վրա։ Ժամի 12-ին, վերյիշեալ նշանակեալ օրը, № 1 լսարանի մեծ դահլիճը ներկայացնում էր հետաքրքրական տեսարան։ Դահլիճի մէջ տեղը պատրաստած էր ամբիօնը (каѳедра) որտեղ կանգնած էր դօկտորանտը և նրա մօտ բաւականին գրենք, մէկ շիշ ջուր, բաժակ և աթոռ։ Ամբիօնի չուրջ կիսաբոլորակաձև զետեղված էին բազկաթոռների մէջ բժշկական ֆակուլտետի անդամ—պրօֆէսօրները։ Այս բազկաթոռների մօտ կար մի առանձին սեղան եւ կարմիր մահուդով ծածկած, որտեղ նստած էին դեկանն բժշկական ֆակուլտետի և նրա մօտ ատենադպիրը։ Կիսաբոլորակաձև շարած բազկաթոռների ետևը բարձրանում էին ամփիթէատրօնաձև նստարանները։ Այս նստարանների վրա կանգնած կամ նստած էին զանազան տեսակ և զանազան կարգի մարդիկ, կանայք և օրիորդներ։ Պրօֆէսօրները և բազմութիւնից շատերը ունէին իրանց ձեռքում պ. Շլթեանցի գրած դիսսերտացիան՝ որ տպագրած է մաքուր և գեղեցիկ տառերով և ճակատագրած է „Къ вопросу объ инерваціи гортани“։ Պրօֆէսօրները մի առ մի յայտնեցին պ. Շլթեանցին իրանց կարծիքը, գտած անորոշ տեղերը և պակասութիւնները նորա աշխատութեան, իսկ պ. Շլթեանցը իր կողմից պաշտպանում էր քաջութեամբ և ճարտարախօսութեամբ իր շարադրութեան մէջ յայտնած մտքերը, բացատրելով զանազան փաստերով և երևելի բժշկապետաց գրուածքներով։ Այս տեսակ վիճաբանութիւնը պրօֆէսօրների հետ տևեց երեք ժամ համարեա։ Յետոյ բժշկական ֆակուլտետի դեկանը ասաց նստարանների վրա ժողոված լսող բազմութեանը որ կարող են, եթէ կամենան, յայտնել իրանց կողմից գտած նկատողութիւնները այս գրուածքի մասին, բայց բազմութիւնից ոչ ոք ձայն չը հանեց։

Դեկանը յայտնեց՝ որ բժշկական ֆակուլտետն թողնում է կարճ ժամանակաւ դահլիճը՝ խորհրդակցութեան համար։ Մէկ տասը րօպէից յետոյ վերադարձաւ ֆակուլտետը և դեկանը յայտնեց բարձր ձայնով՝ որ բժշկական ֆակուլտետը վճռեց արժանացնել բժիշկ պ. Աղեքսանդր Շլթեանցին բժշկապետի աստիճանին։ Այս ասելով դեկանը և նրանից յետոյ պրօֆէսօրները պ. Շլթեանցին ձեռք մեկնելով շնորհաւորեցին նոր ստացած աստիճանով։ Իսկ բազմութիւնը իր կողմից սկսեց ծափահարել և նմանապէս շնորհաւորել։

Այժմ ի թիւս սակաւաթիւ հայ բժշկապետաց համդիսանում է և պ. Աղեքսանդր Շլթեանցը։

Ա. Մելքումեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Զարմանալի է ինչպէս ագուլեցիները առհասարակ համակրում են ուսման և լուսաւորութեանը։ Ագուլեցին ջոկվում է միշտ ուրիշ հայերից իր ձգտմամբ դէպի ուսումնարանը և լրագրութիւնը։ Մենք փորձից գիտենք մեր լրագրի վեց տարվայ գոյութեան ընթացքում, որ մեր ստորագրողներից շատերը և մեր լրագրի տարածողների մեծ մասը միշտ ագուլեցիներ են եղել։ Այս տարի էլ նոյնպէս։ Ոչ թէ միայն Ագուլիսում, բայց և Նուխի, Զաքաթալ, Մոսկվա, Աստրախան մեր լրագրին համակրողների մեծ մասը միշտ ագուլեցիներ են լինում։ Եթէ հայոց ազգը ամբողջութեամբ ագուլեցիներից բաղկացած լինէր, մենք անպատճառ մի քանի հազար բաժանորդներ կունենայինք։

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ մեզ գրում են. «Յունվարի 16-ին երկար տկարութենից յետոյ այստեղ վախճանվեցաւ մի հայ երիտասարդ, Թիֆլիսի Սուդեբնայա Պալատայի անդամ Դաւիթ Եսայեան Տէր-Ղուկասօվ։ Նորա մարմինը պիտի տարվի Թիֆլիս այն տեղ թաղելու համար։»

—

ՄՕՍԿՎԱՅԻՑ մեզ գրում են հետևեալը։ «Դեկտեմբերի 27-ին անցեալ թւի աչքովվեցաւ Մօսկվայի հայ հասարակութեանը տեսնել մայրենի լեզուով մի թատրօնական ներկայացումն։ Ներկայացրին «Սանդուխտ» ողբերգութիւնը, «Գալալ Դայօ» կատակերգութիւնը և մի ռուսաց վօդըվիլ։ Ներկայացման արդիւնքից մի մաս, այն է 273 րուբլ ուղարկվեցաւ յօգուտ հայ գաղթականների, իսկ միւս մասը՝ 305 րուբլ բաժանվեցաւ չքաւոր հայ ուսանողներին։ Խաղացողները չեն կարող չը յայտնել իրանց շնորհակալութիւնը տեղիս աւագ քահանայ Սուրէնեանցին, որ նպաստեց իր թէ բարոյական և թէ նիւթական օժանդակութեամբ ներկայացման գործին։ Ուսանողները յայտնեցին իրանց շնորհակալութիւնը բոլոր թատրօնասէրներին և նրանց թւում օրիորդ Սուրէնեանցին, որ յանձն առաւ Սանդուխտի դերը։ Գաղթականների համար հաւաքված 273 րուբլ գումարը յանձնվեցաւ հայր Սուրէնեանցի ձեռքով պ. Յովհաննէս Անանօվին։»

—

ՍՏԱՎՐԱՊՕԼԻՑ մեզ գրում են որ այդ քաղաքում բաւական ժամանակ է որ տիրապետում է մի վտանգաւոր դ ի վ տ ե ր ի տ ասված կոկորդային ցաւը, որ բաւական զոհեր է անում Ստաւրապօլի բնակիչների մէջ։ Միջին թւով օրը երեք մարդ են մեռնում այդ ցաւից։ Այդ հիւանդութեան սաստիկ տարածումն վերաբերում են տեղական պայմաններին, քաղաքի դիրքին և գլխաւորապէս փողոցների անմաքրութեանը։

—

Մեր թղթակիցը ՍՏԱՎՐԱՊՕԼԻՑ գրում է մեզ հետևեալը։ «Մշակին» գրվելու ցանկացողները մեր քաղաքում քիչ են, և ձեր լրագրին գրվել չը կամեցողները արդարացնում են իրանց նորանով որ մայրենի լեզուի գործածութեան սովորութիւնը վաղուց կորցրած լինելով, դժուարանում են հայերէն կարդալ, բայց երբ նոյն անձինքների ձեռքը ընկնում է «Մշակի» մի համար, և նոքա միջոց ունեն կարդալ լրագիրը ծրիապէս, առանց ոչինչ վճարելու,—այն ժամանակ շատ լաւ են հասկանում հայերէն։»

—

Յունվարի 7-ին, ինչպէս մեզ գրում են ՍՏԱՎՐԱՊՕԼԻ մէջ հայ թատրօնասէրները մի հայերէն ներկայացում տուին։ Խաղացին «Շուշանիկ» ողբերգութիւնը, Վարդանի դերը խաղում էր պ. Յարութիւնեան։ Ներկայացումից գոյացած 300 րուբլ և 65 կօպէկ գումարից կէսը տրվեցաւ որպէս վարձ թատրօնի, իսկ մնացեալ կէսը ուղարկվեցաւ «Մեղու Հայաստանի» լրագրի խմբագրութեանը ուր հարկն է յօգուտ գաղթականների հասցնելու համար։

—

Յունվարի 25-ից սկսած տիրապետում էր ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ սաստիկ քամի։ Այդ քամին գուցէ կը մաքրի օդը, կիստակէ մեր փողոցները աւելի լաւ քան թէ այդ կարող են անել մեր Քաղաքային Վարչութիւնը և մեր զանազան առողջական մասնաժողովները։ Գուցէ այդ քամիին պարտական կը լինենք որ մենք, թիֆլիսցիներս կազատվենք զանազան տարափոխիկ հիւանդութիւններից, որոնք սպառնում են մեծ ընդարձակութիւն ստանալ գարնան մօտենալուն պէս։

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են որ Տէր—Ղուկասօվի բանակի հետ քանի մի ամիս առաջ եկած Թուրքիայի հայերից շատերը այժմ կրկին վերադառնում են իրանց հայրենիքը։

—

Ուրբաթ օրը յունվարի 27-ին մեր գլխաւոր գրաշարի հիւանդութեան պատճառաւ չը կարողացանք հրատարակել «Մշակը»։ Բայց երեկվայ համարը իր կարգին հրատարակվեցաւ, իսկ այսօր կիրակի օր, հրատարակում ենք մի համար ուրբաթվայ համարի փոխարէն։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԻՏԱԼԻԱ.

—

Կղերական թերթերը կամենալով իրանց սովորականին համեմատ գիտակներից վրէժ հանել այն մարդերին որոնց չեն կարողացել զինաւել կենդանի եղած ժամանակ, սկսել են այժմ զրպարտութիւններ հրատարակել Վիկտոր-Էմմանուէլի վրա։ Սրանք խաբում են ժողովրդին որ իբր թէ թագաւորը մահվան մօտ զղջում է յայտնել պապի հակառակ ունեցած քաղաքականութեան համար և խոստովանելով ներողութիւն է խնդրել եկեղեցուն արած չարիքների համար։ Բայց բուն եղելութիւնը սա է միայն որ թագաւորը կամեցել է իբրև կաթօլիկ իր վերջին պարտաւորութիւնները կատարելով մեռնել և խոստովանել է իր սովորական խոստովանահօրը ասելով թէ ամեն անգամ երբ ինքն գտնվում էր ս. Պապին նեղացնելու ծանր հարկին մէջ, շատ մեծ ցաւ էր զգում. բայց իր խիղճը չէր տանջվում, որովհետև ապահով էր թէ չէ հրատարակած երբէք մի այնպիսի օրէնք որ հակառակ լինէր իր կրօնական զգացումներին։

Ասում են թէ պապը շատ է նեղացել, իմանալով Վիկտոր-Էմմանուէլի վրա գրված զրպարտութիւնները «Osservatore» լրագրի մէջ և աղաղակել է որ եթէ իր ծերութիւնը և հիւանդութիւնը արգելք չը լինէին, անմիջապէս կը գնար նորին մեծութեան մահվան անկողնի մօտ. միանգամայն, մի քանի բարձրաստիճան եկեղեցականների դիմադրութեան հակառակ, հրամայել է նրան թաղել որ եկեղեցում որ ցանկանում են։

Մաձձինիի կուսակից «Dovere» լրագիրը անհամար քննադատութիւններ հրատարակած լինելով հանգուցեալ թագաւորի վրա, կառավարութիւնը ժողովել տուեց այդ համարը։ Ամբոխը սաստիկ գրգռված «Dovere»-ի այդ գրածներից, նախատինքի համար հրապարակով պատռել են այն մի քանի թերթերը որ իրանց ձեռքը ընկել էին։

Իտալական պարլամենտի ժողովելու հրաւէրը արդէն հրատարակված է պաշտօնական լրագրի մէջ և նորընտիր թագաւորը Ումբերտօ I, սահմանադրութեան համեմատ երդում տուած կը լինի պարլամենտի մէջ յունվարի 16-ին։

Իտալիայի ամեն կողմերից առաջարկութիւններ են լինում մի արձան կանգնել Վիկտոր-Էմմանուէլի համար և այդ նպատակով ստորագրութիւններ են սկսվել։ Հռօմի քաղաքային վարչութիւնը ժողով անելով այդ բանի համար, ինքը առաջին անգամ 100,000 Ֆրանկի մի գումար է ստորագրել։

—Լաւ, ընդունում եմ։ Բայց եթէ ունենայիք չորս տարի նրա հետ ապրելուց յետոյ, նրանից երեխաներ ունենալուց յետոյ՝ կը շպրտէիք նրան գնալու ժամանակ հին կօշիկի պէս....

Եւ Նատաշան այդ խօսքերը արտասանելով մի թեթև շարժմունք արաւ իր ոտքով կարծես թէ ուզում էր շպրտել իր կօշիկը իր ոտքից։

—Չը գիտեմ, նայելով թէ ինչ տեսակ սիրուհի կը լինի։

—Դիցուք թէ ինձ պէս մի աղջիկ կը լինի, ասեց նա կրկին ինձ վրա իր հայեացք կենտրոնացնելով և իր գեղեցիկ գլուխը թեթև կերպով աջ և ձախ շարժելով....

—Ձեզ գուցէ կը թողնէի, գուցէ ոչ, բայց իմ երեխաներին երբէք չէի թողնի, պատասխանեցի ես, վճռողական կերպով։

—Ի՛մ երեխաներին . . . բացականչեց Սալիմեանց։ Մօտենալով սեղանի վրա դրած ճրագին նա վառեց մի պապիրօս և տեղաւորվեց մի բազկաթոռի մէջ մեր երկուսիս դիմաց։ Ասա, խնդրեմ, շարունակեց նա, դու ինչ գիտես, քո սիրուհուց քեզ ընծայած երեխաները քո երեխաներն են թէ ուրիշինն են.... Եւ վերջապէս քո սիրուհին եթէ քեզանից էլ երեխաներ չէր ունենայ, մի և նոյն է ուրիշից խօ կունենար....

—Այդպէս չի լինի դատել, բարեկամ, սխալվեցայ նկատել ես, մանաւանդ այդպէս դատելը աններելի է իրաւաբանական ուսումը աւարտած կանդիդատի համար.

—Վերջապէս ինչ էք կամենում ինձանից, անհամբերութեամբ տեղից վեր կենալով ուղղակի դիմեց Սալիմեանց Նատաշային։ Ես խօ չեմ կարող ձեզ հետ պսակվել, իմ քաղաքում և իմ ազգականների շրջանում ծաղրածութեան առարկայ դառնալու համար։ Վերջապէս այդ կողմից աղնիւ եմ վարվել ձեզ հետ՝ ես ոչինչ տուած խօսք չեմ կոտրել, որովհետև երբէք չեմ խոստացել պսակվելու ձեզ հետ։ Եթէ դուք ապրել էք ինձ հետ՝ դա ձեր բարի կամքից էր կախված. դա կարծեմ այնքան իմ հաճոյքն էր որքան և ձեր հաճոյքը, աւելացրեց նա հեգնական ժպիտով։

—Շատ լաւ, ընդմիջեց նրան Նատաշան, ես անպիտան եմ, ես տգէտ եմ, անբարոյական եմ, ես ձեզ ամօթ կը բերէի, ես կը խայտառակէի ձեզ եթէ համարձակվէի հետևել ձեզ ձեր հայրենիքը ոչ թէ միայն որպէս կին, բայց մինչև անգամ որպէս սիրուհի։ Բայց եթէ դուք գիտէիք որ չորս տարուց վերջը ինձ պէտք է հին չորի պէս դուրս գցէիք, գոնէ թողնէիք ինձ իմ երեխաներին։ Իսկ այժմ ես նրանց էլ չեմ կարող յետ ստանալ անհարազատ երեխաների անից։ Նրանք կը լինէին այժմ իմ միակ մխիթարութիւն, վերջացրեց նա խեղդված ձայնով։

Առատ արտասուքներ կրկին վազեցին նրա աչքերից։ Նա տարաւ իր պլուխը իր աչքերին և աշխատում էր շուտով սրբել նրանց, վերջ դնել արտասուքների հոսանքին։

—Ես ձեզանից երբէք չեմ խլել ձեր երեխաներին։ Նրանց անհարազատ երեխաների հիմնարկութեան տալը աւելի ձեր դրդմամբ է եղել, քան թէ իմ ցանկութեամբ, շարունակեց Սալիմեանց սառնասրտութեամբ։ Վերջապէս ինչ էք ուզում աւելի, և աւելի ինչ կարող էք պահանջել։ Ես ձեզ նշանակում եմ տարեկան, թէև ոչ շատ մեծ, բայց որոշ պէնսիա, դուք կարող էք շարունակել ձեր ձեռքերի աշխատանքով լրացնել պակասորդը...

—Դուք ինքներդ էլ չէք հաւատում ձեր սեփական ասածին, բացականչեց Նատաշան հըպարտ դէմքով և կայծակի պէս արագ շարժմունքով վեր կենալով դիվանից։

Նա մօտեցաւ Սալիմեանցին, ձեռները կուրծքի վրա խաչեց և յանդուգն, գրեթէ սպառնալի դիրք բռնեց իր սիրեկանի առջև։

—Ձեր նիւթական օգնութեան վրա ես աւենք մեծ յոյս չունեմ, ասեց նա գլուխը շարժելով, կերթաք և մի քանի ամսից յետոյ կը մոռանաք....Պարզ բան է. կասէք՝ էլ ինչ պարտաւորութիւն ունեմ պահել մի աղջիկ որ էլ իմ սիրուհի չէ, որ հազար վերստ հեռու է ինձանից, իսկ որ ես էլ ընդունակ չեմ իմ ձեռքերի վաստակով ապրելու, այդ էլ ձեզ եմ պարտական։ Ձեզ հետ չորս տարի շարունակ ապրելով, դուք ինձ կորցնել տուիք աշխատելու սովորութիւնը։ Շնորհակալ եմ ձեզանից։

Այդ ընտանեկան սցէնայի մէջ իմ դրութիւնը հետզհետէ դառնում էր անտանելի։

Օգուտ քաղելով լռութեան րօպէից, ես մօտեցայ Սալիմեանցից որ վերջնական հրաժարական առնեմ և ցանկանում նրան բարի ճանապարհ։

—Սպասեցէք ինձ, ես էլ ձեզ հետ եմ գալիս, կանգնեցրեց ինձ Նատաշան, երբ ես նրան էլ մօտեցայ որ բարի գիշեր ասեմ։ Դուք ինձ կը տանէք տուն, այնպէս չէ, հարցրեց նա ինձ, շտապով հագնելով իր վերարկուն և ծածկելով իր գդակը, մի և նոյն ժամանակ անդադար սրբելով իր պլուխով իր աչքերի արտասուքը։

—Ուրեմն դուք էլ այստեղ չէք կենում, հարցրի ես։

—Քանի մի շաբաթ է որ տեղափոխվել եմ։

Ես դարձեալ մի անգամ սեղմեցի Սալիմեանցի ձեռքը։ Նատաշան ինձանից առաջ դուրս եկաւ սենեակից, առանց մնաս բարև ասելու Սալիմեանցին և առանց մի հայեացք անգամ իր հին սիրեկանի վրա գցելու։

—Լաւ, լաւ կանչեց իմ ետևից Սալիմեանց բաց անելով իր սենեակի դուռը, երբ Նատաշան ու ես արդէն կօրիդօրումն էինք, ես իմ ունեցածի մեծ մասը այստեղ եմ թողնում, Թիֆլիս հետս չեմ տանում. եթէ երեղէններիցս մինը հաւանես, կարող ես վեր առնել, եթէ քեզ պէտք կը գայ։ Ես չեմ բարկանայ, ընդհակառակն շատ ուրախ կը լինեմ։

—Շնորհակալ եմ, պատասխանեցի ես։

Ինձ թւած թէ Սալիմեանց խօսելու ժամանակ աշխատում էր զսպել իր ծիծաղը։

—Подлецъ, արտասանեց Նատաշան հազիւ լսելի ձայնով։

XVI

Ութ, ինն ամսից յետոյ ինձ կրկին վիճակվեցաւ պատահել Նատաշային։

Ես հրաւիրվեցայ ուսանողական մի խնջոյք։ Սենեակը լի էր ուսանողներով, որոնց թւում կային և մի քանի կանայք, նրանց սիրուհիները։ Կառնանց բոլոր երեսները ինձ անծանօթ երևեցան։ Հիւրերը ծխում էին, կօնիակով թէյ էին խմում, և այդ ազնիւ խմիչքը մի քանիսների գլուխները բաւական տաքացնելով, երիտասարդները երգեր էին երգում, բարձր խօսում էին, ծի-

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

—

Կ. Պօլիս, 23 դեկտ. 77

Հայերի զինուորագրութեան հարցը անորոշ մնացած է: Կառավարութիւնը տեսնելով Կ. Պօլսեցի հայերի դիմադրութիւնը, կը զգուշանայ խստութիւն անելէ:

Ներսէս պատրիարք հրաժարական տուաւ: Դեկտեմբերի 20-ին Ազգային ժողովը հաւաքուեցաւ և պատրիարքին հրաժարականի խնդիրը մի ամիս յետաձգեց:

Յոյներն ալ հայերի օրինակէն քաջալերուած, կը մերժեն զինուոր տալ: Ֆանարի, Արնաուտ և Լանկայի եկեղեցիներին մէջ մեծ խռովութիւններ եղան: Դեկտ. 18/30-ին Պերայի Ս. Աստուածածին եկեղեցին 5000-ի չափ ժողովուրդ լեցուած, միաձայն կը պօռային թէ պատրիարքը չենք ուզեր, մատնիչ է, վար առնուի.... կառավարութիւնը խկոյն 200 զօրք ուղարկեց որոնք զէնքի սպառնալիքով հազիւ յաջողեցան դադրեցունել ամբոխին ձայնը:

Մեր խառն ժողով և եկեղեցական համագումար մեծ խոհեմութիւն արած եղան այժմեան դրութեան մէջ զինուորագրութիւնը մերժելով. թէ ոչ մեր եկեղեցիների մէջ ալ այդպիսի, և թերևս ալ աւելի մեծ խռովութիւններ պիտի ըլլէին և գուցէ արիւնհեղութիւն անգամ պատահէր: Կ. Պօլիս հրատարակուող ֆրանսերէն Stamboul լրագիրն որ խմբագրապետն է Լաֆան Հանլի անգլիացին, փոխանակ գովելու մեր եկեղեցականների այս խոհեմութիւն, սաստիկ կը յարձակի նոցա վրայ, իւրեանց որոշում Սուլթանին դէմ ապստամբութիւն անուանելով և հայ ազգին մկրտելով վատ, ապերախտ, երկչոտ և այլն անուններով: Stamboul-ին պատասխանեցին ամեն հայ լրագիրներն ալ որի մէջ նշանաւոր էր «Մանզումէի Էֆքեար»-ի պատասխանը: «Stamboul» բոլորովին կատաղած, «Մանզումէի» դէմ մի խիստ յօդուած գրեց որի մէջ մեր եկեղեցականների դէմ բարբանջելէ յետոյ կաւելցնէ սա խօսքերը որք մեծ ուշադրութեան արժանի են:

«Հայ լրագիրներէն չատեր զմեզ կամբաստանեն թէ չարախօսած ենք իւրեանց ազգի վրա: Ի՞նչ ազգ...: Մի՞թէ հայերը այլ ևս օսմանցի եղած չեն: Այդ հարկաւոր էր որ պահանջէին այն օր որ օսմանեան սահմանադրութիւնը հրատարակուեցաւ զոր այնու ամենայնիւ մեծ ուրախութիւնով յափշտակուած ընդունեցին, նոյն իսկ հայ լրագիրներին այն ժամանակ գործածած լեզուին նայելով:»

Դեկտ. 16, ուրբաթ օր, Սուլթան սէլամլիկի արարողութիւնը կատարելով մզկիթ գնացած ժամանակ, քրիստոնեայ քաղաքապահ զօրքերէն ընտրուած հինգ երիտասարդ պաշտօնականներն ալ իւր հետ էին: Ստոյգ աղբիւրէ կիմանանք որ այդ պաշտօնականներ սուլթանին թիկնապահ (aide-de-camp) չեն, որպէս հրատարակուեցաւ տեղական լրագիրներին մէջ, այլ պաշ չավուշ (sergent-majeur) են որ մի բարձր պաշտօն չէ:

Այդ քրիստոնեայ պաշտօնականներ Եըլտըզ քէօշկի պալատը տարուեցան ուր սուլթանը իւր առաջին քարտուղար Սայիդ փաշային պատուիրեց որ հետևեալ խօսքերը խօսի նոցա:

«Երջանիկ եմ որ կարող եմ հաստատել այժմ թէ իմ կայսերութեան հպատակ ոչ—մահմետական հասարակութիւնները, որք մինչև այժմ չէին կարողացած մասնակցել զինուորական արհեստին, արտօնութիւն չունելով, այսօր միացած կը լինին այն մի և նոյն իրաւունքների և արտօնութիւնների մէջ որք աւելի կը հաստատեն սահմանադրական սկզբունքները զորս ես շնորհեցի իմ ամեն հպատակների, ոչ ազգի և ոչ կրօնի խտրութիւն դնելով: Թէև սահմանադրութիւնը կատարելապէս որոշած է զինուորական և քաղաքային իրաւունքների հաւասարութիւնը, բայց այժմեան պատահարներին պատճառով, իմ ոչ-մահմետական հպատակներ զօրաբանակին մէջ ընդունելի հարցը այսօր միայն սկսած է գործադրուիլ: Իմ պաշտօնէայների յանձնարարած եմ որ հարկաւոր եղած ամեն խնամ տանին որպէս զի կարելի լինի այդ վերանորոգութիւն (րէֆօրմ) մի րոպէ յառաջ գործադրուիլ: Կը սիրեմ յուսալ որ իմ ոչ-մահմետական հպատակներ այնչափ գոհ կը լինին որչափ ես, տեսնելով թէ օրէնքի այդ պակասն ալ լցուած է:»

Սուլթանի այս խօսքերին նայելով զինուորագրութիւնը մի շնորհ է որ կը լինի քրիստոնեայներին. մի՞թէ շնորհը բռնի և ստիպելով կը տրուի: Ո՞ր տեղ է քրիստոնեայների երևակայական ազատութիւն զոր սուլթանը կը յայտարարէ: Քրիստոնեայն թէ կենդանի է, իր վկայութիւն չընդունուի, թէ մեռնի, վագըֆը կը յափշտակէ իր կալուածներ և հարստութիւն: Մի՞թէ հաւասարութիւն է այս:

* * *

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

ԲԱԶԱՐՋԻԿ. յունվարի 27-ին: Պաշտօնապէս հաղորդում են, որ գեներալ ադիւտանտ Մանզէյ իր հետ ունենալով Կինբուրգի դրագուններին, Բելօրուսի գուսարներին, 18 որ կազակների գունդը և ձիաւոր թնդանօթներ յունվարի 22-ին վերցրեց Կազլուջա և Պրավօդի: Բնակիչները մեր զօրքերին աղ ու հացով ընդունեցին, բերին Պրավօդ քաղաքի բանալիները: Պրավօդում ու Վենչատինում երկաթուղու չորս կամուրջները քանդված են: Հեռագրաթելը, բոլոր կայարանները և երկաթուղու գծերը չորս տեղ ոչնչացրած են: Թշնամին փախաւ: Գերի ենք արել 40 մարդ հետևակ կանոնաւոր զօրքերից և մի քանի ձիաւորներ: Պրավօդում գտնված արքունական պահեստները այրված են: Գիշերը 22—23 յունվարի ստացվեց Նորին Բարձրութեան Գլխաւոր Հրամանատարի հեռագիրը զինադադարման մասին: Իսկոյն այդ լուրը հասցրած է գեներալ Մանզէյին: Ստանալով այդ լուրը ճանապարհին, նա եկաւ Բալաջի, որ Բազարջիկից 15 վերստ հեռու է:

ԱԴՐԻԱՆՕՊՕԼ. յունվարի 27-ին: Պաշտօնապէս հաղորդում են, որ զինադադարման պայմաններին համեմատ Բարձր Դուռը պէտք է վերջացնի նաւահանգիստների պաշարումն և այն ժամանակ կըսկսվի առևտրի ազատութիւնը, որի մասին կը յայտնվի: Բացի այս նա պէտք է մաքրէ Սուլինա, Րուշչուկ, Սիլիստրիա և Վիդդին ամրոցները: Մենք էլ մեր կողմից, պէտք է Դունայ գետի արգելքները հեռացնենք, որ նաւերը ազատ լողան: Ռուսաց զօրքերի ձեռքին կը մնան հետևեալ ծովային սահմանները, մեր սահմանից մինչև Բալչիկ, Ռուսաց զօրքերի ձեռքին այդտեղ կը լինեն Բուրգօս և Մեդիա նաւահանգիստներ: Մարմարեան ծովի վրա՝ Բիւմ-Չեկմէնջեց մինչև Տօրկ: Արխիպելագի վրա՝ Ուրլեց մինչև Մօկրի: Երկաթուղիները Թիւրքերի առևտրի համար ազատ են: Նաւահանգիստներում կարելի է ամեն բան բերել, բացի պատերազմական պաշարներից:

ԱԹԷՆՔ. յունվարի 26-ին: Պաշտօնապէս հաղորդում են, որ Թէպէտ պետութիւնների ներկայացուցիչները պահանջեցին, որ յունաց զօրքերին հրաման տրվի չը շարունակել առաջ գնալը, այնուամենայնիւ պատերազմական պատրաստութիւնները և զօրքերի տեղափոխվելը շարունակվում է:

ՎԻԷՆՆԱ. յունվարի 26-ին: Presse լրագրին հեռագրում են Աթէնքից, որ Բ. Դ. խնդրեց պետութիւններին միջամտել, որ Յունաստանը իր զօրքերը յետ կանչէ: Նա խոստանում է ինքը պաշտպանել Թիւրքաց յունական նահանգների շահերը:

ԼՕՆԴՕՆ. յունվարի 26 ին: «Daily News» լրագրի թղթակիցը Ադրիանօպօլում տեսնվեց Սերվէր-փաշայի հետ: Սա յայտնեց, որ Թիւրքիան խաբված է Անգլիայի խոստմունքով օգնութիւն հասցնել: Անգլիան դրդում էր շարունակել պատերազմը: Սերվէր-փաշան գանգատվում էր որ Բիկօնսֆիլդ և Լէյարդ սատիկ հաւատացնում էին, որ կօգնեն: Այս հանգամանքների համար հաստատութիւններ կան:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ. յունվարի 27-ին: Agence Général հաղորդում է, որ Թիւրքաց այն անգթութիւնները, որ Յունաստանը իր զօրքերի Էպիրոս և Թեսալիա մտնելու պատճառ է բերում, հնարված չեն: Ճշմարիտ չերկեզները սպանում էին և կենդանի մարդիկ էին թաղում: Տեսնելով, որ Թիւրքաց նաւատորմը մօտենում է Պիրէին ամբակոծելու նպատակով, յունաց կառավարութիւնը դադարեցրեց զօրքերի շարժողութիւնը և խնդրեց պետութիւններից պաշտպանել յոյն բնակիչներին անգթութիւններից: Agence Général կարծում է, որ խնդիրքը 'ի գլուխ չի անցնի: Մինչև այժմ չէ հաստատվել Polit. Correspondenz լրագրի հաղորդած լուրը Անգլիական նաւատորմի և Ֆրանսիականի մի մասի Կ. Պօլսի ջրերի մէջ մտնելու վրա: Այդ բոլորովին անպատեհութիւն չէր լինի Ռուսաստանի համար, որ դեռ անցեալ տարի առաջարկում էր այդպէս անել: Չէ կարելի հաւատալ այն լուրին, որ իբր թէ Սերբիան չէ ընդունում զինադադարումն: Անհաւատալի է նոյնպէս այն լուրը, որ իբր թէ Աւստրիական կառավարութիւնը ընդդիմանում է ռուսաց զօրքերի այն ամրոցները մտնելուն, որոնց Թիւրքերը թողել են: Այդ լուրերը երևի Թիւրքաց աղբիւրներից են:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ. յունվարի 27-ին: „Правитель. Вѣстн.“ լրագրում տպած են խաղաղութեան սկզբնական պայմանները, որոնց Մեծ Իշխան Գլխաւոր Հրամանատարը յանձնեց Թիւրքաց հաւատարմատարներին: Եթէ որ Թիւրքերը զինադադարումն խնդրէին զօրքերի առաջապահ դիրքերում, Նորին Բարձրութեան գլխաւոր հրամանատարը պէտքէ յայտնէր, որ թշնամական գործողութիւնները չեն վերջանայ, մինչև Բ. Դուռը սկզբից չընդունէ պայմանների հետևեալ հիմունքները. 1) Բօլգարիան, որի սահմանները պէտք է որոշվին բնակիչների մեծամասն տեղերով, որոնք (այդ տեղերը) ոչ մի կերպ պակաս չը պէտք է լինեն քան թէ որոշված է Կ. Պօլսի կօնֆերենցիայում, պէտք է դառնայ ինքնավարութիւն վայելող իշխանութիւն տեղական քրիստոնեայ կառավարութեամբ և տեղական միլիցիայով: Բօլգարական իշխանութիւնը յայտնի հարկ կը վճարէ: Թիւրքաց զօրքերը այնտեղ չը պէտքէ լինեն, բացի մի քանի տե-

---

ծաղում էին, վիճաբանում էին: Մի քանիս, վերջապէս, կանաչ սեղանի առջև նստած թուղթ էին խաղում:

Ես մօտեցայ մի խմբին, որ մեծ մասամբ հայ ուսանողներից էր բաղկացած:

—Դուք ինձ չէք ճանաչում, դիմեց ինձ խմբի մէջ նստած մի կին, որ մի ձեռքում պապիրօս ունէր բռնած, միւս ձեռքում թէյի բաժակ:

—Այդ դուք էք Նատաշա, ես ձեզ ճշմարիտ չը ճանաչեցի, բացականչեցի ես:

—Ուրեմն ես հարուստ կը լինեմ, ասեց նա և սաստիկ ծիծաղեց:

Ինձ թվաց թէ նա քիչ խմած էր:

Նատաշային դժուար էր ճանաչել: Ես նրան կարողացայ ճանաչել միայն ձայնի հնչիւնից: Նա չաղացել էր, տգեղացել էր և մաշվել էր:

Ինձ ասացին թէ Սալիմեանցից յետոյ, որ նրա առաջին սիրեկան և սիրոյ առաջին առարկայ էր, այժմ ութ թէ ինն ամսվայ մէջ նա արդէն երկու թէ երեք սիրեկան էր փոխել:

—Նատալիա Նիկօլաևնա, խնդրեմ մի երգ երգեցէք, անդադար աղաչում էր Նատաշային մի չատ երիտասարդ ուսանող, որի դէմքից ես եզրակացրի թէ հայ պէտք է լինի:

—Հայերէն երգեցէք, կանչեցին միւսները:

Նատաշան թէև փքր ինչ յօգնած, բայց բաւական դուր եկան ձայնով սկսեց երգել «Ծիծեռնակ» երգը: Ես առաջին անգամ էի լսում նրա երգելը առհասարակ, թէև գիտէի որ նա երգում է, լսած էի նոյնպէս որ նա հայերէն երգերն էլ գիտէ: Սալիմեանցի հետ չորս տարի ապրելով և անդադար հայ ուսանողների շրջանում պտտելով, Նատաշան սովորեց մի քանի հայերէն երգեր և մինչև անգամ սկսեց քիչ թէ չատ հասկանալ հայոց խօսակցութիւնը: Բայց զարմանալի տպաւորութիւն էր անում նրա երգելու մէջ հայոց բառերի բուն ռուսական արտասանութիւնը:

—Այդ ով է սովորեցրել ձեզ հայոց երգերը, շարունակում էր ձանձրացնել Նատաշային երիտասարդ ուսանողը:

—Ուսանողներից սովորեցի:

—Կարծեմ Սալիմեանցն է սովորեցրել ձեզ, աւելացրեց երիտասարդը:

Սալիմեանցի անունը լսելով աղջիկը գցեց երիտասարդի վրա սարսափելի կատաղած հայեացք, սաստիկ կարմրեց և իսկոյն գունաթափվեց: Արտասունքի երկու խոշոր կաթիլներ վազեցին նրա թշերի վրա: Նա իր երկու ձեռներով ծածկեց իր երեսը, շտապով վերկացաւ տեղից և դուրս վազեց միւս սենեակը:

Մի՞թէ մինչև այժմ նա նրան սիրում էր: Կամ նրա ազգանունը արտասանած ժամանակ նա յիշեց գուցէ իր կորած երեխաներին....

XVII

Աշունքի տաք և գեղեցիկ եղանակ էր, երբ ես երկու տարուց յետոյ վերադարձայ Թիֆլիս:

Իմ գալուց յետոյ միւս օրը, պատահելով իմ հին ծանօթ և դասընկեր Բ....ին, ես արդէն բուն Թիֆլիսցու պէս անգործ և անհոգ թափառում էի նրա հետ քաղաքի փողոցներում:

Բուլվարը, տրօտուարները, Ալէքսանդրեան այգին լի էին զբօսնող հասարակութեամբ:

Միրիմանովի տան խանութների առջև կանգնեց մի գեղեցիկ մասնաւոր կառք:

Մի երիտասարդ գեղեցիկ հագնված, ածիլված երեսով, ցիլինդր գլխին՝ դուրս եկաւ կառքից և կանգնելով տրօտուարի վրա, ձեռք մեկնեց կառքի մէջ նստած չափից դուրս զարդարված նորահաս կնոջը, որ օգնէ նրան կառքից դուրս գալու:

Ո՞վ է սա, հարցրի ես Բ....ին: Ինչ որ ծանօթ երես է, բայց չեմ կարող յիշել ով է:

—Մի՞թէ չես ճանաչում, Սալիմեանցն է, մեր դասընկերը:

—Ի՞նչ ես ասում, որքան փոխվել է ...Ափսոս որ չը տեսաւ ինձ. մենք լաւ բարեկամներ ենք եղել: Նա ծառայութեան մէջն է:

—Ոչ ադվօկատութիւն է անում: Լաւ փողեր է աշխատում, գիտես:

—Իսկ այն աղջիկը ով է:

—Դա նրա կինն է: Երկու շաբաթ չը կայ որ պսակվել է: Հարուստ աղջիկ է վեր առել վաթսուն հազար րուբլ բաժինք: Նա լաւ տանից է, յայտնի հարուստ Ա....ի աղջիկն է:

—Բայց Սալիմեանց ինքն էլ փող ունէր:

—Ի՞նչ անենք որ ունէր. փողը մի՞թէ կարող է վնասել: Ասում են որ եկեղեցի չէր գնում մինչև որ աները ինքն չեկաւ նրա տունը և նաղդ չը համրեց աղջկայ բաժինքը:

—Իսկ Մօսկվայում նրա խեղճ Նատաշան ինչ թշուառ դրութեան մէջն է, ասացի ես:

—Այո, լսեցի, նա կարծեմ այժմ բոլորովին ընկել է....

—Ես նրան մի անգամ տեսայ: Նա դեռ սիրում է Սալիմեանցին և չէ կարող մոռանալ իր երեխաներին:

—Այո.... սարսափելի բան է, ինքն իրան խօսում էր Բ....: Գցել թշուառութեան մէջ իր սիրուհուն, իր երեխաների մօրը, շպրտել իր երեխաներին շան լակոտների պէս,—և վերադառնալ հայրենիք, պսակվել լաւ տանից մի աղջիկ հարուստ բաժինքով վեր առնել, մարդ դառնալ, ամենքից պատուած և յարգված լինել, հասարակութեան մէջ դեր խաղալ, բարոյականութեան և խեղճութեան պաշտպան անգամ հանդիսանալ....

—Դու տէրտէր չե՞ս դառնում, բարեկամ.... լաւ քարոզներ կը կարդաս: Խորհուրդ եմ տալիս պատրաստվես:

—Լսիր, կանգնեցրեց ինձ Բ.... երբ հասնելով իմ բնակարանին, ես պատրաստվում էի ասել նրան՝ «ցը տեսութիւն», և տան դուռը բաց անել, լսիր, մի բան եմ առաջարկում քեզ: Դու խօ գրում ես ժամանակ առ ժամանակ հայոց լրագիրներում:

—Գրում եմ, այո:

—Ուրեմն գրիր խնդրեմ մեր խօսած նիւթի վրա վիպասանութեան պէս մի բան, որի մէջ հերոսներից մինը կը լինի մեր բարեկամ Սալիմեանց, իսկ միւսը խեղճ Մարուքեանց: Հաւատացնում եմ քեզ լաւ դուրս կը գայ....

—Կը փորձեմ, բայց չեմ կարծում որ աջողվի, ասացի ես արդէն բաց անելով բնակարանիս դուռը:

—Սպասիր, էլի մի խօսք, կանչեց Բ.... իմ ետևից, վիպասանութեանդ վերնագիրն էլ գլխումս պատրաստ է....գիտես ինչպէս...«Այնտեղ և Այստեղ:»

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ղերից, որոնք կը որոշեն ընդհանուր համաձայնութիւն։ 2) Չերնագորիայի անկախութիւնը պէտք է ընդունուի և նրա սահմանները պէտք է մեծացնել այն աջողութեան համեմատ, որ տուեց Չերնոգորեային զէնքի բաղդը։ 3) Ռումինիայի և Սերբիայի անկախութիւնը պէտք է ընդունուի, առաջինին պէտք է տալ բաւական հողային վարձատրութիւն, իսկ երկրորդի սահմանները պէտք է ուղղել։ 4) Բօսնիային և Հերցեգովինային պէտք է տրվի արտօնութիւն ունեցող վարչութիւն, բաւականացուցիչ ապահովութիւններով։ Այդ տեսակ փոփոխութիւններ նոյնպէս պէտք է անել Եւրօպական այլ քրիստոնեայ նահանգներում։ 5) Բ. Դուռը պարտաւորվում է վարձատրել Ռուսաստանի պատերազմական ծախսերը և կորուստները փողով, կամ երկիրներ տալով։ Այս հարցը յետոյ կորոշվի։ Նորին Մեծութիւն Սուլթանը պէտք է համաձայնի Նորին Մեծութիւն ռուսաց Կայսեր հետ Ռուսաստանի իրաւունքները և շահերը Բօսֆորեան և Դարդանելեան նեղուցներում պահպանելու վերաբերութեամբ։ Երբ գլխաւոր հրամանատարը կը հաղորդէ պաշտօնապէս այս սկզբնական պայմանները, Թիւրքաց հաւատարմատարները պէտք է ուղևորվեն Օդեսսա կամ Սեվաստոպօլ այնտեղ բանակցելու ռուսաց հաւատարմատարների հետ խաղաղութեան սկզբնական պայմանների մասին։ Զինադադարման պայմանները պէտք է որոշվեն ընդհանուր պատերազմական բեմի վրա և թշնամական գործողութիւնները կարելի է ժամանակաւոր դադարեցնել։ Երկու հրամանատարները իրաւունք կունենան լրացնել այս պայմանները, նշանակելով յայտնի ստրատեգիական տեղեր և ամրոցներ, որոնք պէտք է մաքրվեն, որպէս զի գրաւական ունենանք, թէ Բ. Դուռը ընդունեց զինադադարման մասին մեր առաջարկած պայմանները և սկսեց բանակցութիւն խաղաղական պայմանների մասին։

Ստորագրութիւն 1878 թուի համար

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

«ԴՐՕԷԲԱ»

1878 թւին կը հրատարակվի մի և նոյն պրոգրամայով և մի և նոյն ժամանակներում այսինքն ԱՄԵՆ ՕՐ ինչպէս և այս տարի.

ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ Է

Թիֆլիսում. խմբագրութեան մէջ, Սերգիեվսկի փողոցի վրա Ի. Գ. Ամիրաղովի տանը, № 8 «Քաղաքային Դումայի մօտ».

Օտարաքաղաքացիք դիմում են իրանց պահանջով «Դրօէբա» լրագրի խմբագրութեանը հետևեալ հասցէով. *Въ Тифлисъ въ Редакцію газ. «Дроэба»*.

Մէկ տարվանը . . .	8 ր.	— »
½ տարվանը . . .	5 »	50 կ.
4 ամսվանը . . .	3 »	— »

Ծանօթութիւն. Բացի վերոյիշեալ ժամանակներից ուրիշ ժամանակ ստորագրութիւնը չէ ընդունվում։

Подписка на 1878 годъ.

ПОЛИТИЧЕСКАЯ И ЛИТЕРАТУРНАЯ ГАЗ.

ДРОЭБА

въ 1878 году будетъ выходить по той же программѣ и въ тѣже сроки, т. е. ЕЖЕДНЕВНО,

ПОДПИСКА ПРИНИМАЕТСЯ

въ Тифлисѣ: въ редакціи, на Сергіевской улицѣ, домъ И. Е. Амирагова, № 8 (около Городской Думы).

Въ Тифлисъ въ Редакцію газ. „Дроеба.“

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА

На годъ	8 р.	— „
½ года	5 „	50 к.
4 мѣсяца	3 „	— „

Примѣчаніе. На другіе сроки, кромѣ поименованыхъ, подписка не принимается.

3—3

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ОБЪ ИЗДАНІИ ВЪ 1878 ГОДУ

„ДОНСКОЙ ПЧЕЛЫ“

ПОЛИТИЧЕСКОЙ-ЛИТЕРАТУРНОЙ ГАЗЕТЫ.

Съ 1-го января 1878 года газета **„Донская Пчела“** издается по той же программѣ, какъ и предъидущихъ годахъ„ два раза недѣлю: по **Четвергамъ** и **Воскресеньямъ**, по одному листу большаго формата въ 5-ти столбцахъ.

Направленіе газеты „Донской Пчелы“ выяснилось достаточно въ теченіи двухлѣтняго своего существованія. Имѣя цѣль быть органомъ при-Азовскаго края, редакція принимаетъ всѣ зависящія отъ нея мѣры, чтобы въ газетѣ, вмѣстѣ съ новѣйшими политическими и другими свѣдѣніями, имѣли также мѣсто и вопросы, относящіяся до нуждъ и интересовъ мѣстнаго населенія.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА:

Съ доставкою въ Ростовѣ на Дону:

На годъ	6 р.	—
„ полгода	3 „	50 к.
„ 3 мѣсяца	2 „	—

Съ пересылкою во всѣ гор. Рос. Имп:

На годъ.	7 р.	—
„ полгода	4 „	—
„ 3 мѣсяца	2 „	50 к.

ЗА ПЕРЕМѢНУ АДРЕСА РЕДАКЦІЯ ВЗИМАЕТЪ 25 КОП.

Подписка принимается въ конторѣ редакціи „Донской Пчелы“ въ Ростовѣ на-Дону на углу Таганрогской и Московской улицъ, въ домѣ бывшемъ Сидоровыхъ. Иногородніе благоволятъ адресоваться: въ редакцію газеты „Донской Пчелы“ въ Рост. на-Дону.

Редакція покорнѣйше проситъ гг. иногороднихъ подписчиковъ присилать свои требованія заблоговременно, написавъ свои полные адресы четко и разборчиво.

1—5 Редакторъ-Издатель **И. А. Теръ-Абраміанъ.**

„КАВКАЗЪ“

ГАЗЕТА ПОЛИТИЧЕСКАЯ И ЛИТЕРАТУРНАЯ

ВЫХОДИТЪ ЕЖЕДНЕВНО КРОМѢ ДНЕЙ ПОСЛѢПРАЗДНИЧНЫХЪ

ПОДПИСКА НА ГАЗЕТУ

„КАВКАЗЪ“ ЗА 1878 Г. ПРИНИМАЕТСЯ НА СЛѢДУЮЩИХЪ УСЛОВІЯХЪ.

СРОКИ	Съ дост. въ тиф.		Съ пересылкою иногород	
	Руб.	Коп.	Руб.	Коп.
На годъ	11	50	13	„
На полугода.	6	„	7	„

ПОДПИСКА ПРИНИМАЕТСЯ:

Въ Тифлисѣ въ конторѣ редакціи, въ домѣ Хосроева, на Вельяминовской улицѣ. Контора открыта ежедневно съ 9 ч. утра до 2 пополудни и съ 6 до 8 ч. вечера

3—3

ՅՈՒՆՎԱՐԻ 28. ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ ԹԻՖԼԻՍ. 1878.

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ (Յունվարի 28-ին)	Ր.	Կ.
Ոսկին (պօլուսպերիալը)	8	5
Հին 82 պր. մ. արժ. 1000 մ.	1400	—
Հին 20 կ. 72 պր. 1000 »	1200	—
Վիգրիշնի 5% առաջի փոխառութեան տոմ. 100 »	233	—
Երկրորդ 5% վիգրիշնի »	235	—
Մարսելի կուրսը 265—	100	—
Լօնդօնի կուրսը Օդեսայի	9	48
վրա.	9	60
Վիենայի կուրսը աժէ 121 գլ.	100	—
Դաւրեժի բարաթը. . .	5	—
Առևտրական բանկի ակցիան 200 մ. . . .	265	—
Փօթի Թիֆլիսեան երկաթուղու ակցիան 125 մ.	125	—
Շաքարը բրօցկու . .	9	10
» միւս տեսակը.	9	—
» չաքարաւազը .	8	20
» տրանզիտը. .	10	—
» մաքուր վճարած	16	—
Բամբակը Երևանու Ամերիկայի սերմից. . .	8	30
Միւս տեսակը հին սերմից.	8	—
Բուրդը Թուշի . . .	7	50
» Թարաքամի .	4	60
Ալիւր Շորագալու . .	2	—
» Երևանի. . . .	—	—
Գարին.	1	40
Մոմը ընաճարպի (стеар.)	14	50
Մետաքս Նուխվայ. .	175	—
Կախեթունը. . . .	98	—
Կոկոնը Նուխվայ (բոժ.)	46	—
Ֆրիզոնը (լասը) Ագուլեաց	55	—
Կոֆէն մօկօի. . . .	30	—
» լիվանի	—	—
» մարտինկօյինը	28	—

ՀԵՌԱԳԻՐ

	Ր.	Կ.
Կովկասի և Անդրկովկասի քաղաքները . .	1	
Ռուսաստան .	2	
Աւստրիա . .	3	
Անգլիա. .	4	
Գերմանիա. . .	2	88
Ֆրանսիա . . .	3	75

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՄԱՆԿԱԲԱՐՁԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

(Վէրայի վրա № 38)

Ծննդկանների ընդունելութիւնը ցերեկվայ և գիշերվայ ամեն ժամանակ, օրը 50 կոպէկ վարձով, իսկ չքաւորներին անվարձ։ Առանձին սենեակներում ամիսը 30—50 րուբլ։ Կանանց իւանդութիւնների բաժանմունքի մէջ վարձը ընդհանուր սենեակում 18 րուբլ, իսկ մասնաւոր սենեակներում 30 րուբլ ամսական։

Երթևեկ հիւանդ կանանց և երեխաների ընդունելութիւնը ամեն օր, բացի կիրակի օրերից, 9½ մինչև 11 ժամ առաւօտեան։ Բժշկապետ Անանով։

ՓՕԹԻ-ԹԻՖԼԻՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Թիֆլիսից մինչև փօթի (ճանապարհորդների գնացքը) 9 ժամին 21 րօպէ առաւօտեան։ Մինչև Միխայլօվօ (խառն գնացքը) երեկոյեան 5 ժամ. 18 րօպէ։

	առաւօտ.	երեկոյեան
Թիֆլիսից . .	9. 21	5. 18
Գօրի . . .	11. 58	9. 43
Միխայլօվօ.	1. 29	11. 57
Րիօն . . .	6. 47	
Փօթի . . .	9. 40	

	առաւօտ.	
Փօթիից . .	9. 13	
Րիօն . . .	12. 13	
Միխայլօվօ. .	5. 39	1 37
Գօրի. . . .	7. 5	4. 8
Թիֆլիս. . .	9. 31	7. 56

Թիֆլիս գալիս է առաջին գնացքը երեկոյեան 9 ժ. 31 ր. երկրորդը առաւօտեան 7 ժ. 56 ր.

Տեղերի գինը Թիֆլիսից

	I կլաս.	II կլ.	III կլ.
Մցխէթ .	90	68	38
Գօրի. .	3. 20	2. 40	1. 33
Սուրամ.	5. 22	3. 92	2, 18
Րիօն. . .	9.	6. 75	3. 75
Փօթի . .	13. 1	9. 75	5. 42

ՓՕՍՏ

Ամեն տեսակ թէ նամակներ, թէ լրագիրներ և թէ ծանր փօստ ամեն տեղ ուղարկելու, ընդունվում են ամեն օր, առաւօտեան 8 ժամից մինչև 1 և կէսօրից յետոյ 3 ժամից մինչև 7։ Իսկ կիրակի օրերը հասարակ նամակներ մինչև 10 ժամ առաւօտեան և 3—7 երեկոյեան։

Ռուսաստանից և Արտասահմանից փօստը ստացվում է Թիֆլիսում ամեն օր։ Բագուի տրակտից՝ երեքշաբթի և շաբաթ օրերը։ Երևանի տրակտից՝ երկուշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ։ Փօթի-Թիֆլիսեան երկաթուղուց ամեն օր։ Նուխու տրակտից՝ չորեքշաբթի և կիրակի։ Բելիկլիւչի տրակտից՝ երեքշաբթի և շաբաթ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ	կոպ.
Բաց նամակը արժէ .	4
Ռուսաստան և Եւրօպայի բոլոր երկիրները նամակը արժէ	8
Ամերիկա	8
Պարսկաստան . . .	8
Հնդկաստան	70
Եգիպտոս	27

ԲԺՇԿԱՆՈՑ

Հիւանդների ընդունելութիւնը առաւօտ 9 ժամից մինչև 1 կէսօրից յետոյ։

Երկուշաբթի. Վէրմիշէվ և Գօրալեվիչ ներքին հիւանդութիւններ, Քուչարեանց վիրաբուժական և ականջի հ. Սօկօլօվ երեխաների և ներքին հ.։

Երեքշաբթի. Վէրմիշէվ ներքին հ. Բէյխ աչքի հ. Ա. Բախուտով, կանանց, երեխաների հ. և մանկաբարձութեան, Բակստ սիֆիլիտական և կաշու հ.

Չորեքշաբթի. Վէրմիշէվ ներքին հ. Դուբէլիր կրծքային և երեխաների հ. Բակստ կրծքային և ջղային Սօկօլօվ վիրաբուժական հ.

Հինգշաբթի. Վէրմիշէվ ներքին հ. Կ. Բախուտով, կանանց և ջղային հ. Բակստ վեներական և կաշու հ.

Ուրբաթ. Վէրմիշէվ ներքին հ. Բախուտով մանկաբարձութեան, կանանց և երեխաների հ. Քուչարեանց սիֆիլիտական և միզային գործարանների հ.

Շաբաթ. Վէրմիշէվ ներքին հ. Դուբէլիր երեխաների և կրծքային հ. Բէյխ աչքերի հ. Բակստ կրծքային և ջղային հ. Սօկօլօվ վիրաբուժական հ.

«ՄՇԱԿԻ» ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

—

—ՌԱՇՏ. Տ. Յ. Տ. Գ. Է. Մեզ մօտ բացի «Մշակից» ուրիշ ստորագրութիւն չէ ընդունվում, դիմեցէք ուղղակի «Արշալոյս Արարատեան» լրագրի խմբագրութեանը։

—ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏ. Ս. Խ. Ստացանք 20 րուբլ, կուղարկենք բաժանորդներին «Մշակի» համարները։

—ՕՐԽԱՆԻԷ. Ա. Ա. Մ. Դեկտեմբերի 12 նամակը և եօթը րուբլ ստացանք։ «Մշակ», որ այժմ արդէն ամենօրեայ է, կուղարկենք։

—ԳԵՐՈՒՍԻ. Մ. Մ. Ղ. Ստացանք բաժանորդագնի պակասորդ։ Ձենք տպի, որ պակաս էք ուղարկել։

—ԲԱԳՈՒ. Մ. Կ. Որքան ուզում էք գրեցէք, մենք կը կարդանք, եթէ պարզ կը լինեն գրած և յարմար յօդուածները կը լինեն։